

Archiwum BG PAN

Stary budynek Biblioteki Gdańskiej PAN otworzył swoje podwoje w 1905 roku, ale sama Biblioteka niedawno obchodziła 400 lat swojego istnienia

Renesans on-line

WANDA PĘTLICKA
Biblioteka Gdańska
Polskiej Akademii Nauk
petla@panda.bg.univ.gda.pl

Aby ocalić dziesięć wieków historii spisanej na kartach bezcennych ksiąg, trzeba nie tylko solidnych murów, ale i świątłych ludzi, którzy potrafią iść z duchem czasu

Korzenie Biblioteki Gdańskiej sięgają roku 1596, kiedy to jako *Bibliotheca Senatus Gedanenses* (Biblioteka Rady Miasta Gdańska) została powołana do życia decyzją ówczesnych rajców gdańskich, by służyć „szkołom ku ozdobie, miastu ku upiększeniu, a uczącym się ku zachęcie i korzyści”.

Potrzeba posiadania miejskiej księżnicy w renesansowym, bogatym i wykształconym Gdańsku dojrzała stopniowo, aby znaleźć pomyślny finał za sprawą szczególnego zbiegu okoliczności. Otóż świątły miłośnik ksiąg, człowiek renesansu i reformacji – włoski emigrant, markiz Jan Bernard Bonifacio, w swej wędrowności po krajach Europy żeglował u Gdańskiego Wybrzeża i tutaj byłby zatonał, gdyby nie ratunek ze strony miasta, które ocaliło rozbitka i jego bezcenne księgi. W zamian za ofiarowaną mu dożywotnią opiekę, schronienie i utrzymanie, markiz Bonifacio zapisał miastu swój skarb: liczącą 1140 woluminów kolekcję dzieł wyjątkowej wartości naukowej i artystycznej z zakresu filozofii, historii, teologii, astronomii, medycyny i literatury, wydanych w najbardziej znanych oficynach ówczesnej Europy. Akt fundacyjny Benarda Bonifacio stał się

załadkiem Gdańskiej Książnicy, a potem przez wieki księgozbiór był zasilany kolejnymi darowiznami, zapisami spadkowymi, a także zakupami.

W systematycznie przyrastającym księgozbiórze na szczególną uwagę zasługują całe kolekcje ksiąg pochodzących od tak znamienitych osobistości, jak na przykład: Krzysztof Celestyn Mrongowiusz, Jan Uphagen, Henryk Szwartzwald, Gotfryd Lengnich, Rafał Knoflus, Bartłomiej Keckermann, Piotr Krüger, Jakub Breyn. Kolekcje te były niejednokrotnie gromadzone przez całe pokolenia i odzwierciedlały zainteresowania intelektualne swoich wybitnych właścicieli.

Średniowieczne manuskrypty i inkunabuły, renesansowe rękopisy i starodruki, gromadzona skrupulatnie literatura kolejnych wieków, wspaniały zbiór piśmiennictwa XIX wieku, kartografia z bezcennymi atlasami morskimi, grafika, numizmaty, ekslibrisy, fotografie, dokumenty życia społecznego – z tych nabytków powstał unikatowy księgozbiór o profilu ukierunkowanym na dzieła historyczne, prawnicze, filologiczne, filozoficzne, teologiczne, przyrodnicze. Z czasem ów profil stał się zdecydowanie humanistyczny, przy czym ze szczególną uwagą kompletuje się dzieła związane z Gdańskiem, Pomorzem, Prusami i basenem Morza Bałtyckiego.

Książka dla mas

Biblioteka Gdańska przez długie lata służyła przede wszystkim Gdańskiemu Gimnazjum Akademickiemu, jego studentom i profesorom jako warsztat pracy naukowej. Dopiero likwidacja tej gdańskiej uczelni sprawiła, że biblioteka weszła w nowy etap swojej historii, stając się Biblioteką Miejską – *Stadt Bibliothek*. I właśnie dla tej biblioteki o wyraźnie już wówczas publicznym, powszechnym charakterze zaprojektowano i wybudowano, jak na ówczesne czasy, bardzo nowoczesny budynek biblioteczny z obszernymi magazynami o nowatorskiej konstrukcji magazynowej, który w roku 1905 otworzył swoje podwoje przy ulicy Jacobstrasse (dzisiejsza Wałowa). Na tym etapie dziejów biblioteki powstały drukowane katalogi rękopisów, jednolity katalog systematyczny i alfabetyczny dla całości zbiorów oraz katalog dotyczących Gdańska.

Etap, który trwa po dziś dzień, zaczął się tuż po II wojnie światowej. W kwietniu 1945 roku Bibliotekę Miejską przejął, z upoważnienia władz polskich, doktor Marian Pelczar. Z grupą oddanych pracowników przystąpił natychmiast do prac porządkowych i rewindykacyjnych, by już 22 czerwca 1946 roku, w asyście najwyższych władz państwowych i licznie zgromadzonych przedstawicieli świata bibliotecznego, utworzyć bibliotekę dla gdańskich czytelników. Okaleczone wojną miasto potrzebowało wówczas przede wszystkim szerokiej sieci czytelnicy i wypożyczalni udostępniających polską książkę dla dzieci, młodzieży i dorosłych.

Zdając sobie w pełni sprawę, że taka sytuacja musi odbić się negatywnie na stanie zachowania i opracowania najcenniejszej części gdańskiego księgozbióru, w którym najstarsze obiekty sięgają X–XII wieku, ówczesna dyrekcja biblioteki doprowadziła do podziału (także lokalowego) placówki na dział oświatowy i naukowy. Ogromne znaczenie zbiorów historycznych biblioteki dla nauki polskiej i światowej sprawiło, że z chwilą utworzenia Polskiej Akademii Nauk przedstawiciele świata nauki (m.in. Zarząd Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku) podjęli starania, by za zgodą władz miejskich i wojewódzkich dział naukowy biblioteki został przejęty przez Polską Akademię Nauk. Z dniem 1 stycznia 1955 roku został on włączony w struktury PAN.

Nowe początki

Pracownicy Biblioteki Gdańskiej podejmowali i podejmują liczne prace naukowe, w tym bibliograficzne i dokumentacyjne, w oparciu o posiadane zbiory. W ramach biblioteki wydawane są różnorodne publikacje naukowe, a także stały periodyk „*Libri Gedanenses*”. Biblioteka jest organizatorem konferencji naukowych, prowadzi rozległą działalność wystawienniczą i popularyzatorską. Jest także ważnym ośrodkiem skupiającym życie naukowe gdańskiego środowiska, placówką przechowującą i ochraniającą obszerny fragment znaczącego dziedzictwa kulturowego, gromadzącą i udostępniającą zabytkowe księgozbiory. Tak historycznie, jak i współcześnie, za swoje zadanie nadrzędne uważa kształcenie kolejnych pokoleń, służbę wiedzy i nauce.

Wchodząc w piąty wiek istnienia, zasłużona Gdańska Książnica stara się równocześnie nie pozostawać w tyle za tempem współczesnych przemian. Aktualnie opracowanie zbiorów odbywa się w systemie komputerowym, co pozwala udostępniać je oraz informacje katalogowe w trybie on-line, tworząc powiększającą się z roku na rok bazę danych o nowościach bibliotecznych. Ponadto rozpoczęto skanowanie istniejących katalogów i udostępnianie ich w internecie. Od kilku lat prowadzone jest systematyczne archiwizowanie i digitalizowanie najcenniejszych i najbardziej zagrożonych kolekcji. Również sukcesywnie konserwuje się i rewaloryzuje obiekty o unikatowej wartości.

W 1999 roku Biblioteka Gdańska PAN podjęła jeszcze jedno wyzwanie. Przystąpiła do budowy drugiego gmachu, w którym miały się znaleźć magazyny na około 800 tysięcy tomów, pracownie nowej książki, czytelnicy i komputerowy system katalogowy. Po pięciu latach budowy, 18 listopada 2005 roku, w stulecie oddania pierwszego budynku i pięćdziesięciolecie istnienia Biblioteki Gdańskiej PAN, w obecności władz państwowych dokonano uroczystego otwarcia gmachu. Postąpiła również nowa witryna internetowa www.bgpan.gda.pl, udostępniająca stopniowo rozszerzane elektroniczne katalogi wszelkim zainteresowanym. ■